

Loreta – mergina iš Žvaigždžių gatvės

Andriaus Ufarto / BFL nuotrauka

Loreta. 1967 m. gimimo. Adresas?

Žvaigždžių 4-26.

Pasakyk namų telefoną.

Keturi penki devyni penki keturiasdešimt.

Tanko pervažiuota...

...

Daktare, ar aš dar gyvensiu?

Tai – paskutiniai Loretos Asanavičiūtės žodžiai Raudonojo Kryžiaus ligoninėje, užfiksuoti dokumentiniuose Sausio 13-osios nakties įvykių kadruose. Pasak tą naktį budėjusios gydytojos Vidos Kudzienės, kuri pirmoji apžiūrėjo atvežtą iš televizijos bokšto prieigų Loreta, buvo aišku, kad išgelbėti jos nepavyks. Tanko vikšrais buvo sutraiškyti mažojo dubens minkštieji audiniai, kraujavimo nebuvo įmanoma sustabdyti. „Loreta nuolat kartojo: „Mamyte, mamyte...“ Neverkė, tik dejavo... O mes nieko negalėjome padaryti...“

1991 metų Sausio 13-osios naktis visam gyvenimui įsirėš ją pergyvenusiesiems. Tik prieš tris dienas – sausio 10-ąją – SSSR prezidentas Michailas Gorbačiovas, apkaltinęs LR Aukščiausiąją Tarybą siekiu atkurti buržuazinę santvarką, pareikalavo panaikinti visus priimtus „antikonstitucinius“ aktus. Šiaurės miestelyje tą dieną buvo įrengtas kosminio ryšio su Maskva punktas. Sausio 11 d. prosovietinių jėgų įkurtas vadinamasis Nacionalinio gelbėjimo komitetas paskelbė, jog „imasi atsakomybės už Respublikos likimą“. Tą pačią dieną buvo užimti Spaudos rūmai, krašto apsaugos pastatai įvairiuose Lietuvos miestuose, užgrobtas Vilniaus geležinkelio mazgas. Sustojo traukinys, vežęs vaikus iš Černobylio.

Sausio 12 d. vadovauti kariuomenės veiksams į Vilnių atvykęs SSSR gynybos ministro pavaduotojas generolas V. Ačialovas ir kariuomenės sausumos pajėgų vadas V. Varenikovas paskelbė karinę parengtį. Jau naktį Vilniaus gatvėmis judėjo šarvuočiai ir karinis transportas. Tūkstančiai žmonių iš visos Lietuvos budėjo prie Aukščiausiosios Tarybos, Televizijos ir radijo komiteto, Televizijos bokšto ir tarpmiestinės telefonų stoties.

Sausio 13-ąją 2 valandą nakties kariuomenė užėmė Televizijos ir radijo pastatus bei TV bokštą. Pasaulis jau sužinojo apie 14 žuvusiųjų ir daugybę sužeistų. Įvykių metu žuvo desantininkas leitenantas Viktor Šatckich, nušautas šūviu į nugarą iš 5 cm atstumo. Manoma, kad jį nušovė patys sovietų kariškiai. Tankų koloną, judėjusią Parlamento link, sustabdė tik galėjęs įvykti didžiulis kraujo praliejimas, nes Parlamentą saugojo tūkstančiai žmonių.

Tą naktį, norėdamas sustabdyti žudynes, Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis bergždžiai stengėsi prisiskambinti SSSR vadovui Michailui Gorbačioviui. Lietuvos kardinolas Vincentas Sladkevičius kartu su visais Lietuvos katalikų vyskupais nusiuntė telegramą M. Gorbačioviui, protestuodami prieš sovietinės karinės vadovybės neteisėtumą ir nežmoniškumą, mušant ir žudant taikius Lietuvos piliečius. „Mes prašome Jūsų Prakilnybę, kad būtų nutraukta karinė intervencija mūsų taikiam krašte, kad būtų nubausti kaltininkai, sugrąžinti užgrobtieji pastatai ir atlyginta žala. Sugrąžinti gyvybę nužudytiems jaunuoliams ir jaunuolėms, deja, nesugebėsite nei Jūs, nei mes. Mes manome, kad Jūsų atsakingas postas ir aukštas Nobelio taikos premijos laureato titulas įpareigoja Jus Dievo ir žmonijos akyse“, – buvo rašoma telegramoje. Vėliau M. Gorbačiovas prisipažins leidęs kariškiams elgtis „taip, kaip jie supranta“.

„Ateikite ir paremkite savo valdžią – kitaip galite turėti svetimą...“

„Lietuvos aidas“, 1991 m. sausio 9 d.

Prieš sausio 8-osios mitingą, kuris turėjo prasidėti 10 val., į šalies gyventojus per radiją kreipėsi Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis. Jis prašė Lietuvos žmones ateiti prie Parlamento paremti savo valdžią. Tą dieną „Jedinstvo“ rėmėjai, neva pasipiktinę K. Prunskienės vadovaujamos vyriausybės sprendimu pakelti maisto kainas, puolė Parlamentą, daužydami langus prasibrovė į pirmąjį aukštą, tačiau apsaugos darbuotojai vandens čiuurkšlėmis iš gaisrinių žarnų nustūmė juos atgal. Parlamento ginti atskubėję žmonės palengva išstūmė „jedinstvenikus“ iš aikštės. Dauguma liko saugoti Parlamento ir toliau. Degė laužai, žmonės dalinosi arbata, giedojo, meldėsi. Žmonės saugojo ir Televizijos ir radijo komitetą, tarp miestinę telefonų stotį, o prie Televizijos bokšto dainavo ir šoko jaunimas – aplinkinių mokyklų moksleiviai.

Sausio 13-osios naktį prasidėjo Televizijos bokšto bei Televizijos ir radijo komiteto šturmas: prieš kelias dienas atvykęs specialusis KGB „Alfa“ būrys bei Pskovo divizijos desantininkai be skrupulų šaudė į žmones, daužė juos šautuvų buožėmis. Prie Televizijos bokšto į minią važiavo tankai.

Sausio 13-oji. Virgilijaus Usinavičiaus nuotrauka

„Kartu su drauge Loreta Asanavičiūte aš kelias dienasėjau budėti prie televizijos bokšto. Mes su Loreta kartu dirbome, buvome geros draugės. Mūsų darbovietė buvo visai netoli bokšto. Šeštadienį abi iš pat ryto susitikome prie bokšto. Papietavome, pailsėjome ir vėl prie bokšto...“

Kai prasidėjo šaudymas, baimės visai nejaučiau. Tik mano draugė Loreta labai išsigando. Aš jai kalbėjau: „Tu susiimk, melskis, viskas bus gerai, tiek daug žmonių, čia visa minia, o ne keletas, jie mums nieko nepadarys.“ Paskui pradėjo byrėti stiklai, mes atsitraukėme nuo bokšto. Skandavome: „Lie-tu-va!“ Mes traukėmės, o tankai važiavo artyn. Dabar atsimenu, kaip Loreta pasakė: „Duok man ranką.“ Aš jai tiesiau ranką, bet paslydau ir kažkas užgriuvo ant manęs. Nieko nebesupratau, kas dedasi. Virš savęs pamačiau tanko vamzdį ir staiga pajutau, kaip man prispaudė kojas. Girdėjau kažkieno klyksmą. Lyg per miglą atsimenu, kad šalia manęs kažkas gulėjo, ar mano draugė, ar kas, nieko nebesupratau. Vieną koją spėjau ištraukti, o ant kitos jutau tuos vikšrus. Dar prisimenu, kaip vyriškiai mojavo rankomis ir kareiviams, kurie sėdėjo ant tanko, kažką šaukė...“ (Loretos Tručiliauskaitės, Loretos Asanavičiūtės bendravardės ir draugės liudijimas).

Loreta

Austrų rašytojas Stefanas Cveigas, vienas geriausių žmogiškos sielos žinovų, yra rašęs, kad „istorijai, sukrečiamai dramai sukurstyti visai nereikia, kad pagrindinio veikėjo charakteris būtų herojiškas. Tragiška įtampa randasi dėl to, kad žmogaus ir jo lemties santykis yra neproporcingas“. Loreta Asanavičiūtė, nedrąši ir kukli mergina tą lemtingą Lietuvai naktį kažin ar galvojo daranti žygdarbį. Apie kažkokius žygdarbius greičiausiai negalvojo ir tūkstančiai susirinkusių ginti savo laisvės žmonių. Mažai kas tikėjosi, kad į juos gali šaudyti trasuojančiomis kulkomis, mušti, traiškyti tankais... Pasaulis, susižavėjęs *perestrojka*, tuo metu jau buvo tapęs atviresnis sovietinės imperijos žmonėms, o SSSR komunistų partijos CK generalinis sekretorius Michailas Gorbačiovas 1991-ųjų metų išvakarėse buvo apdovanotas Nobelio Taikos premija. Tad žmonės netikėjo juoduoju laisvės užgniaužimo scenarijumi.

Ina Dagytė knygoje „Loreta Asanavičiūtė: veiksmas ir atmintis“ rašo, kad Loreta legendiniu vardu tapo per vienintelį veiksmą. „Be biografijos. Nepaliečiama. Nepaglostoma. Nepažinta.“ Pasirinkta lemties – neapsisprendusi žūti.

Sausi ir paprasti Loretos Asanavičiūtės gyvenimo faktai: gimė 1967 m. balandžio 22 d. Vilniuje, Antakalnyje. 1972 m. šeima persikėlė gyventi į naująjį Vilniaus Karoliniškių mikrorajoną. 1974 m. Loreta pradėjo lankyti 38-ąją Vilniaus vidurinę mokyklą, vėliau mokėsi Vilniaus 41-ojoje, 47-ojoje, 50-ojoje vidurinėse mokyklose – besiplečiant Karoliniškėms Loretai nuolat tekdavo keisti mokyklas. Pabaigusi 8-ias klases 1982 m. ji pradėjo dirbti siuvykloje „Aušra“, o 1983 m. įsidarbino susivienijime „Dovana“ mezgėja. Čia ji dirbo iki 1991 m. sausio 13 d. 1985 m. Loreta baigė Vilniaus 1-ąją pamaininę vidurinę mokyklą, o 1990 m. – Vilniaus finansų ir kredito technikumą.

Stasė Asanavičienė viena užaugino tris vaikus: sūnų Bronių, dukras Renatą ir Loretą. Gyvenimas nebuvo lengvas, tad vaikai mamai stengėsi padėti jau nuo mažų dienų. Loreta, sulaukusi 15-os, pradėjo dirbti. Laisvalaikį ji skyrė muzikai: 1986 m. tapo Vilniaus statybos tresto kaimo kapelos dalyve, rasdama laiko dalyvauti ir Profsajungų kultūros rūmų ir „Dovanos“ folkloriniuose ansambliuose. Su šiais ansambliais Loreta aplankė Leningradą (dabar – Sankt Peterburgas) ir Lvovą.

Už šių trumpų biografijos faktų, sutelpančių į porą pastraipų, glūdi mums nepažinta žmogaus siela. Artimieji yra pasakoję, kad Loreta labai mylėjusi vaikus – nuo vaikystės netgi svajojusi tapti vaikų darželio auklėtoja. Buvusi uždara, nedrąši mergaitė, atsiverianti tik labai artimiems žmonėms. Loreta labai mylėjo savo mamą – norėjo su ja likti, kol likimas lems. O likimą ji susapnavo likus savaitei iki žūties. Tą Loretos sapną apie tamsų debesį ir juodą būtybę, išnirusią iš jo, Stasei Asanavičienei priminė nepažįstamo žmogaus skambutis Sausio 13-osios naktį...

Loretos Asanavičiūtės kapas. Redo Vilimo / BFL nuotrauka

Prasmė ir atmintis

Garsus psichiatras Viktoras E. Franklis yra pasakęs: „Žmogui (...) galima atimti viską, tik ne paskutinę žmogišką laisvę priimti vienokią ar kitokią nuostatą į duotąsias aplinkybes.“ Sausio 13-osios naktį žmonės, turėję galimybę rinktis, pasirinko, kur jiems būti: namuose arba Vilniaus gatvėse ir aikštėse. Loreta buvo tarp tų, kurie jautė pareigą būti ten, kur kilo grėsmė laisvei. Tai buvo jos nuostata į to meto aplinkybes, tad ir Loretos aukos negalėtume laikyti atsitiktine.

Šalia Loretos kapo Antakalnio kapinėse palinkusi skulptoriaus S. Kuzmos „Pieta“, kurios nedidelę kopiją skulptorius padovanojo Stasei Asanavičienei. Loreta Asanavičiūtė – vienintelė mergina, žuvusi tą naktį – yra apdovanota Vyčio Kryžiaus I laipsnio ordinu. Tai – aukščiausias Lietuvos valstybės įvertinimas ir

pagarba Loretai ir jos šeimai. Loreta apdovanota Sausio 13-osios medaliu bei Latvijos Respublikos apdovanojimu, apie ją yra sukurtas filmas „Mergaitė ir tankas“. Studentai ir moksleiviai rašo rašinius, kuria eilėraščius, Loretos ir žuvusių jos bendražygių vardais pavadintos Karoliniškių gatvės.

Tuometis JAV prezidentas Georgas Bushas, atidžiai sekęs visus Sausio 13 -osios nakties įvykius, pasak Vytauto Landsbergio, buvęs ypatingai sujaudintas, sužinojęs apie mergaitę, sutraiškytą tanko vikšrų.

1993 m. gruodžio 31 d. kunigas Robertas Grigas parašė Loretos mamai tokius žodžius:

„Kai meldžiuosi ir mąstau apie Jūsų Dukrą, jos paveikslas man iškyla ypatingu, itin lietuviško charakterio laisvės kovos simboliu – ir padrąsinimu, paraginiu. Nes kai už idealą, už savo teisę ir žemę miršta vyrai, tai taip lyg ir turi būti, jų – karių – priedermė. Tačiau kai prieš geležinę smurto sistemą stoja mergaitės trapumas, tas kontrastas, toji dvasios pergalė prieš buką brutalumą verčia mąstyti, didžiuotis savo tauta, jos tyrose gelmėse slypinčiomis galiomis.“ (I. Dagtė, „Loreta Asanavičiūtė: veiksmas ir atmintis“)

Įdomu? Prenumeruokite naujienlaiškį ir skaitykite mus kasdien

Jūsų el. pašto adresas

REGISTRUOTIS

Susipažinau su taisyklėmis

***

Gyvenimo vertė

nusveria vertę visų daiktų,

kuriuos sukūrė žmogus,

žmogus – didžiausia brangenybė, –

kartojau aš sau atkakliai.

(„Gyvenimo vidury“, Tadeusz Rozewiczius)

Rasa Baškienė

Kunigas Robertas Grigas

Sausio 13

Robertas Grigas

Sausio 13-oji

Loreta Asanavičiūtė